

Ενότητα 12

25η Μαρτίου

Κάτω στου Βάλτου τα χωριά

Κάτω στου Βάλτου τα χωριά, Ξηρόμερο κι Άγραφα.
Γιε μ', στα πέντε βιλαέτια, φάτε, πιέτε, μωρ' αδέρφια.
Εκεί είν' οι κλέφτες οι πολλοί, όλοι ντυμένοι στο φλιουρί.
Κάθονται και τρων και πίνουν και την Άρτα φοβερίζουν.
Πίνουν και γράφουν μια γραφή, βρίζουν τα γένια του κατή.
Γράφουνε και στο Κομπότι, προσκυνούν και το δεσπότη.
Αγάδες, κάμετε καλή, γιατί σας καίμε τα χωριά,
γρήγορα τ' αρματολίκι γιατί' ερχόμαστε σα λύκοι.

κλέφτικο τραχούδι

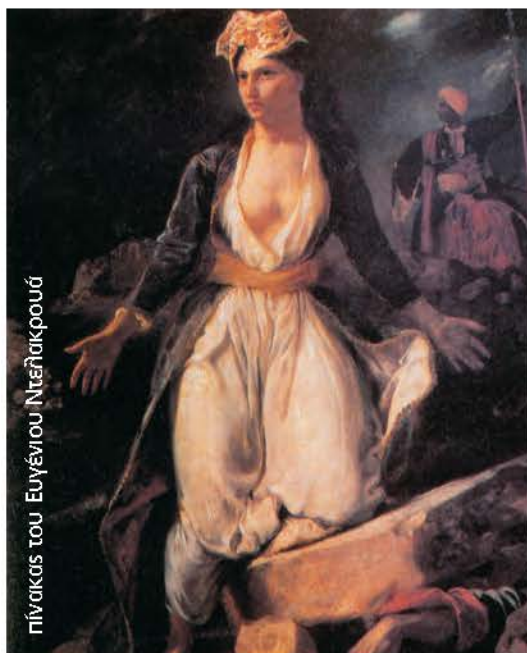
1. Τα κλέφτικα τραγούδια υμνούν τα κατορθώματα των κλεφτών και των αρματολών. Ποιες πληροφορίες παίρνετε για τη ζωή τους από το κλέφτικο τραγούδι που διαβάσατε;

Η ποδηορκία και η έξοδος του Μεσολογγίου

ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΗ

Στην αριστερή μεριά της σκηνής έχουμε τοποθετήσει μια καρέκλα και ένα τραπέζι. Μπαίνει ο ιστορικός Α΄ κρατώντας ένα μεγάλο τετράδιο και μία πένα. Κάθεται και ανοίγει το τετράδιό του και κάνει πως γράφει. Ακούγεται ηχογραφημένα η σκέψη του.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ Α΄: «Πώς μπορώ με λόγια να περιγράψω την εντύπωση που έκανε, όχι μόνο σε μένα, αλλά και σ' όλη την Ευρώπη, η έξοδος του Μεσολογγίου; Τα λόγια φτωχά, αδύνατο να υμνήσουν τα αισθήματα φιλοπατρίας και τόλης που έδειξαν οι Έλληνες, περιφρονώντας τη ζωή. Μια κουκκίδα στον χάρτη το Μεσολόγγι, κι όμως ύψωσε το ανάστημά του και έγραψε τη δική του σελίδα στην Παγκόσμια Ιστορία!»

Πίνακας του Ευγένιου Ντελακρουά

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Α΄: Ήταν Οκτώβρης του 1822.
ΑΦΗΓΗΤΗΣ Β΄: Η επανάσταση είχε ήδη αρχίσει.
ΑΦΗΓΗΤΗΣ Γ΄: Ο Ομέρ Βρυώνης κι ο Κιουταχής μαζί με 11.000 άντρες κατέβηκαν στην κοιλάδα του Μεσολογγίου...
ΑΦΗΓΗΤΗΣ Δ΄: ενώ ο Γιουσοφ πασάς απέκλειε την πόλη από τη θάλασσα...

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Α': μέσα στην πόλη...
ΑΦΗΓΗΤΗΣ Β': ο Μαυροκορδάτος μαζί με τον Μπότσαρη...
ΑΦΗΓΗΤΗΣ Γ': καταστρώνουν ένα σχέδιο.
ΑΦΗΓΗΤΗΣ Δ': Ας δούμε τι έγινε...

Οι αφηγητές στέκονται στις μπροστινές γωνίες και παρακολουθούν, η αυλαία ανοίγει και στη σκηνή βλέπουμε τον Μαυροκορδάτο να κάθεται στο γραφείο του και τον Μπότσαρη να βηματίζει νευρικά πάνω κάτω.

ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Τι θα κάνουμε; Πώς θα τους σταματήσουμε;
ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ: Πόσους άντρες έχουμε;
ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Το πολύ εξακόσιους και μόνο λίγα όπλα!
ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ: Και οι τροφές;
ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Φτάνουν δε φτάνουν για έναν μήνα!
ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ: Μια λύση μόνο υπάρχει, να τους καθυστερήσουμε!
ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Και πώς θα γίνει αυτό;
ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ: Θα τους μηνύσουμε με τον Γούναρη ότι δήθεν θέλουμε να διαπραγματευτούμε!
ΜΠΟΤΣΑΡΗΣ: Και τι θα κερδίσουμε με αυτό;
ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ: Χρόνο, φίλε μου!

Σηκώνεται ενθουσιασμένος και τον πιάνει από τους ώμους.

ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ: Χρόνο! Έτσι θα προλάβει να έρθει η βοήθεια που ζητήσαμε!

Δίνουν τα χέρια, η αυλαία κλείνει.

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Α': Έτσι κι έγινε.
ΑΦΗΓΗΤΗΣ Β': Στα μέσα Νοεμβρίου ο Μιαούλης, με μία μοίρα του υδραϊκού στόλου, φάνηκε μπροστά στην πόλη.
ΑΦΗΓΗΤΗΣ Γ': Διέλυσε τον αποκλεισμό του Γιουσούφ πασά...
ΑΦΗΓΗΤΗΣ Δ': κι έφερε τροφές και πολεμοφόδια!

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΡΑΞΗ

Αυλαία, στην μπροστινή δεξιά γωνία κάθεται ο Ιστορικός Β', όπως κι ο προηγούμενος, κάνει πως γράφει, ενώ στην αριστερή μεριά της σκηνής είναι ξαπλωμένος ο λόρδος Βύρωνας. Ακούγεται το κείμενο ηχογραφημένο.

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ Β': «Τον επόμενο χρόνο ο Μαυροκορδάτος κατάφερε να οχυρώσει καλύτερα το Μεσολόγγι. Ένας μεγάλος αριθμός από Άγγλους, Γάλλους, Γερμανούς και Ιταλούς φιλέλληνες βρέθηκε στο πλευρό του. Ανάμεσά τους κι ο λόρ-

δος Βύρωνας, που στις 4 Γενάρη του 1824 ήρθε στο Μεσολόγγι. Έδωσε θάρρος στους Έλληνες αθλή, κυρίως, πρόβαλε τον Αγώνα στο εξωτερικό. Δυστυχώς όμως αρρώστησε βαριά και στις 19 Απριλίου του 1824 πέθανε...»

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Α΄:

Πολύ την αγαπούσε την Ελλάδα ο λόρδος Βύρωνας!

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Β΄:

Τόσο πολύ, που της χάρισε τα τελευταία του λόγια.

ΛΟΡΔΟΣ ΒΥΡΩΝΑΣ:

Έδωσα στην Ελλάδα τον καιρό, την υγεία μου, την περιουσία μου. Τώρα της δίνω τη ζωή μου. Τι περισσότερο μπορούσα να κάνω;

ΤΡΙΤΗ ΠΡΑΞΗ

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ Α΄:

«Η δεύτερη πολιορκία του Μεσολογγίου άρχισε από τον Κιουταχή τον Απρίλιο του 1825, μα πέρασαν επτά ολόκληροι μήνες χωρίς να καταφέρει τίποτα! Ο Μιαούλης μαζί με τον Σαχτούρη τρεις φορές κατάφερε να περάσει τον κλοιό των τουρκικών πλοίων και να φέρει στην πόλη τροφές και πολεμοφόδια. Ο Κίτσος Τζαβέλλας με τους Σουλιώτες του είχαν ήδη έρθει στο Μεσολόγγι από τον Αύγουστο για να ενισχύσουν τη φρουρά».

Στη σκηνή βλέπουμε τον Κίτσο Τζαβέλλα με τους Σουλιώτες και τον Μαυροκορδάτο να «αγναντεύουν το πέλαγος» με αγωνία.

ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ:

Να τοι, φάνηκαν!

ΣΟΥΛΙΩΤΕΣ:

Πραγματικό παλικάρι αυτός ο Μιαούλης!

ΜΑΥΡΟΚΟΡΔΑΤΟΣ:

Αν δεν ήταν αυτός, δε θα είχαμε αντέξει!

Μπαίνει ο Μιαούλης, ο Σαχτούρης και οι Υδραίои.

ΣΟΥΛΙΩΤΗΣ Α΄:

Ναύαρχε, υποκλίνομαι!

ΣΟΥΛΙΩΤΗΣ Β΄:

Πώς τα καταφέρνετε πάντα;

ΜΙΑΟΥΛΗΣ:

Αγαπητοί μου, ο πλοίαρχος δεν πρέπει ποτέ να οπισθοχωρεί, όσο σφοδρός κι αν είναι ο αντίθετος άνεμος!

ΤΖΑΒΕΛΛΑΣ:

Μάθαμε ότι έρχεται ο Ιμπραήμ με τους Άραβες να βοηθήσει τον Κιουταχή.

ΣΑΧΤΟΥΡΗΣ:

Κουράγιο και δύναμη, φίλοι μου!

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Α΄:

Οι μάχες συνεχίστηκαν!

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Β΄:

Οι Έλληνες άντεξαν και μαζί και το Μεσολόγγι!

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Γ΄:

Όμως η πείνα θέριζε τους πολίτες κι ο Μιαούλης δεν κατάφερε να περάσει για τέταρτη φορά τον κλοιό των Τούρκων.

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Δ΄:

Έτσι, οι Μεσολογγίτες αποφάσισαν να κάνουν την ηρωική έξοδο!

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Α΄:

Ήταν 10 Απριλίου του 1826...

ΑΦΗΓΗΤΗΣ Β΄:

Σάββατο του Λαζάρου, ξημερώνοντας των Βαΐων!

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ Β΄:

«Σιγά σιγά, προσεκτικά, σαν σκιές που ξεγλιστρούν μες στη μαύρη νύχτα, άρχισαν οι πολιορκημένοι να μαζεύονται στο καθορισμένο σημείο απ’

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ Α΄:

όπου θα γινόταν η έξοδος. Φίλοι και σύντροφοι αγκαλιάζονταν και παίρνανε κουράγιο. Οι Σουλιώτες μαζί με τον Κίτσο Τζαβέλια παρατάχτηκαν μπροστά και οι ελεύθεροι πολιορκημένοι παρατάχτηκαν πίσω τους σε τρεις γραμμές. Η πύλη άνοιξε κι οι Έλληνες με μια φωνή και ψέλλνοντας το Χριστός Ανέστη έπεσαν με ορμή πάνω στους Τούρκους!»

«Πολλοί τα κατάφεραν τελικά και γλίτωσαν. Μα δεν τους ένοιαζε αυτό! Σημασία δεν είχε η ζωή τους, ήθελαν μόνο να είναι ελεύθεροι! Γι' αυτό, όσοι απόμειναν στο Μεσολόγγι μαζεύτηκαν στο σπίτι του γέροντα Καψάλη, κι όταν οι Τούρκοι τους περικύκλωσαν, έβαλαν φωτιά στα βαρέλια με το μπαρούτι κι έγινε ολοκαύτωμα!»

σύνθεση των Δ. Ζωγράφου - Ι. Μακρυγιάννη

Μπαίνουν στη σκηνή από αριστερά ο Καψάλης, η Γυφτογιάννα, γυναίκες και παιδιά, και από δεξιά η Ελευθερία. Κρατάει στα χέρια της στεφάνια δάφνης. Η Ελευθερία στεφανώνει έναν έναν και ρέει:

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ:

«Τιμή και δόξα στα παιδιά μου, σ' αυτούς που έχουν ακόμα ιδανικά και στη μικρή Ελλάδα που ξέρει να γράφει ιστορία!»

Αυλαία

Γωγώ Αγγελιοπούλου, «Η Πολιορκία και η Έξοδος του Μεσολογγίου», περιοδικό *Παράθυρο στην Εκπαίδευση του Παιδιού*, τεύχος 20, Μάρτ. - Απρ. 2003 (διασκευή)

1. Διαβάστε προσεκτικά το θεατρικό έργο, συμβουλευτείτε το βιβλίο της Ιστορίας και απαντήστε στις ερωτήσεις:

- α. Πόσες φορές προσπάθησαν οι Τούρκοι να πολιορκήσουν το Μεσολλόγγι και πότε;
- β. Ποιοι ήταν οι σπουδαιότεροι Έλληνες αγωνιστές και ποιοι ήταν οι αγώνες τους κατά τη διάρκεια των πολιορκιών;
- γ. Ποια ήταν τα πρόσωπα που έπαιξαν σημαντικό ρόλο από τη μεριά της Τουρκίας;
- δ. Ποιο είναι το βασικότερο πρόβλημα που παρουσιάζεται κατά τη διάρκεια μιας πολιορκίας;
- ε. Γιατί οι πολιορκημένοι του Μεσολλογγίου ονομάστηκαν «ελεύθεροι πολιορκημένοι»;

2. Από το θεατρικό έργο που διαβάσατε πήρατε κάποιες πληροφορίες για τον λόρδο Βύρωνα. Εκτός όμως από τον λόρδο Βύρωνα, πολλοί ήταν αυτοί που πρόσφεραν στην Επανάσταση. Συγκεντρώστε κι άλλες πληροφορίες για τη ζωή και το έργο τους από εγκυκλοπαίδειες και από το βιβλίο της Ιστορίας. Γράψτε σύντομα **βιογραφικά σημειώματα** περιλαμβάνοντας τα κύρια μόνο στοιχεία των πληροφοριών που βρήκατε όπως:

όνομα

ποιος είναι ο τόπος καταγωγής

ποια ήταν τα κατορθώματά τους

με ποιον τρόπο πέθαναν

γιατί θεωρούνται ήρωες

Εμπλουτίστε τα βιογραφικά σημειώματα με φωτογραφικό υλικό. Οι εργασίες σας μπορούν να παρουσιαστούν στον εορτασμό της 25ης Μαρτίου.

Ο λόγος του Κολλοκοτρώνη στην Πνύκα

Τα αποσπάσματα που θα διαβάσετε προέρχονται από λόγο του Κολλοκοτρώνη. Εκφωνήθηκε στην Αθήνα, στα βράχια της Πνύκας, το 1838, στο ίδιο σημείο όπου οι αρχαίοι ρήτορες έβγαζαν τους δικούς τους λόγους.

Το κείμενο έχει γραφτεί σε παλαιότερη εποχή, όταν η μορφή της ελληνικής γλώσσας ήταν διαφορετική.

«Παιδιά μου!

Εἰς τὸν τόπον τοῦτο, οὐδὲ γὼ πατῶ σήμερα, επατούσαν καὶ εδημηγορούσαν τὸν παλαιὸ καιρὸ ἄνδρες σοφοί, καὶ ἄνδρες με τοὺς οὐσίους δὲν εἶμαι ἀξίος νὰ συγκριθῶ καὶ οὔτε νὰ φθάσω τὰ ἴχνη των. Σας λέγω μόνον πὼς ἦταν σοφοί, καὶ ἀπὸ ἐδῶ ἐπήραν καὶ ἐδανείσθησαν τὰ ἀλλῆλα ἔθνη τὴν σοφίαν των.

Εἰς τὸν τόπον τὸν οὐσίον κατοικοῦμε ἐκατοικούσαν οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, ἀπὸ τοὺς οὐσίους καὶ ἡμεῖς καταγόμεθα καὶ ἐλάβαμε τὸ ὄνομα τοῦτο.

Οἱ παλαιοὶ Ἕλληνες, οἱ πρόγονοὶ μας, ἐπέσαν εἰς τὴν διχόνοιαν καὶ ἐτρώγονταν μετὰξὺ τοὺς, καὶ ἔτσι ἐλάβαν καιρὸ πρῶτα οἱ Ῥωμαῖοι, ἔπειτα ἀλλοὶ βάρβαροι καὶ τοὺς ὑπόταξαν. Ὑστερα ἦλθαν οἱ Μουσουλιμάνοι. Οἱ ἔμποροι καὶ οἱ προκομμένοι, τὸ καλύτερο

μέρος των πολιτῶν, μὴν υποφέροντες τὸν ζυγὸ ἐφευγαν, καὶ οἱ γραμματισμένοι ἐπήραν καὶ ἐφευγαν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα, τὴν πατρίδα των, καὶ ἔτσι ὁ λαὸς, στερημένος ἀπὸ τὰ μέσα τῆς προκοπῆς, ἐκατήντησεν εἰς ἀθλίαν κατάστασιν, καὶ αὐτὴ αὐξάνει κάθε ἡμέρα χειρότερα.

Εἰς αὐτὴν τὴν δυστυχισμένην κατάστασιν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φυγάδες γραμματισμένους ἐμετέφραζαν καὶ ἐστεῖλναν εἰς τὴν Ἑλλάδα βιβλία καὶ εἰς αὐτοὺς πρέπει νὰ χρωστούμε ευγνωμοσύνην, διότι εὐθύς οὐδὲ κανένας ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν λαὸ ἐμάνθανε τὰ κοινὰ γράμματα, ἐδιάβαζεν αὐτὰ τὰ βιβλία καὶ ἐβλέπε ποίους εἶχαμε πρόγονους, τι ἐκαμεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὁ Ἀριστείδης καὶ ἀλλοὶ πολλοὶ παλαιοὶ μας, καὶ ἐβλέπαμε καὶ εἰς ποίαν κατάστασιν εὐρισκόμεθα τότε. Ὅθεν μας ἦλθεν εἰς τὸν νοῦ νὰ τοὺς μιμηθούμε καὶ νὰ γίνουμε εὐτυχέστεροι. Καὶ ἔτσι ἐγένε καὶ ἐπροόδευσεν ἡ Ἐταιρεία.

Ὅταν ἀποφασίσσαμε νὰ κάμομε τὴν Ἐπανάστασιν, δὲν ἐσυλλογισθήκαμε οὔτε πόσοι εἴμεθα οὔτε πὼς δὲν ἔχομε ἄρματα οὔτε ὅτι οἱ Τούρκοι ἐβαστούσαν τὰ κάστρα καὶ τὰς πόλεις οὔτε κανένας φρόνιμος μας εἶπε: «Ποῦ πάτε ἐδῶ νὰ πολεμήσετε με σιταροκάραβα βατσέλλα;», ἀλλὰ ὡς μία βροχὴ ἐπέσε εἰς ὅλους μας ἡ ἐπιθυμία τῆς ἐλευθερίας μας, καὶ ὅλοι, καὶ ὁ κλήρος μας καὶ οἱ προεστοὶ καὶ οἱ καπεταναῖοι καὶ οἱ πεπαιδευμένοι καὶ οἱ ἔμποροι, μικροὶ καὶ μεγάλοι, ὅλοι, ἐσυμφωνήσαμε εἰς αὐτὸ τὸν σκοπὸ καὶ ἐκάμαμε τὴν Ἐπανάστασιν.

Εισ τον πρώτο χρόνο της Επανάστασεως είχαμε μεγάλη ομόνοια και όλοι ετρέχαμε σύμφωνοι. Ο ένας επήγεν εις τον πόλεμο, ο αδελφός του έφερνε ξύλα, η γυναίκα του εξύμωνε, το παιδί του εκουβαλούσε ψωμί και μπαρουτόβολα εις το στρατόπεδον και, εάν αυτή η ομόνοια εβαστούσε ακόμη δύο χρόνους, ηθέλαμε κυριεύσει και την Θεσσαλία και την Μακεδονία και ίσως εφθάναμε και έως την Κωνσταντινούπολη.

Τόσον τρομάξαμε τους Τούρκους, οπού άκουγαν Έλληνα και έφευγαν χίλια μίλια μακρά. Εκατόν Έλληνες έβαζαν πέντε χιλιάδες εμπρός, και ένα καράβι μιαν αρμάδα».

Δημήτριος Φωτιάδης, *Κολλοκοτρώνης*, εκδ. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα, 1987 (διασκευή)

1. Αφού διαβάσετε προσεκτικά το κείμενο, απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

- Πόσο θαύμαζε ο Κολλοκοτρώνης τη σοφία των αρχαίων Ελλήνων; Σε ποιες φράσεις φαίνεται αυτό;
- Με ποιον τρόπο βοήθησαν τον Αγώνα οι μορφωμένοι Έλληνες που έφυγαν μακριά από την πατρίδα τους;
- Ποια ήταν τα όπλα των Ελλήνων κατά το ξεκίνημα της Επανάστασης;
- Πόση σημασία είχε η ομόνοια για την επιτυχία του Αγώνα;

2. Συζητήστε στην τάξη σε ποιες άλλες στιγμές της ελληνικής ιστορίας φαίνεται η ομοψυχία των Ελλήνων και ποια ήταν τα αποτελέσματα;

3. Χωριστείτε σε ομάδες και συγκεντρώστε φωτογραφίες, από εγκυκλοπαίδειες, ιστορικά βιβλία και μουσεία με τα εμβλήματα, τα λάβαρα, τις στολές και τις σημαίες της Ελληνικής Επανάστασης. Γράψτε τη χρονολογία κάτω από κάθε φωτογραφία και δώστε χρήσιμες **ιστορικές πληροφορίες**. Στο τέλος, φτιάξτε με το υλικό σας το **βιβλίο της 25ης Μαρτίου** και παρουσιάστε το και στις άλλες τάξεις.

Ψαρά - Σημαία - Επανάσταση 1821

Μπορείτε να διαβάσετε από το Ανθολόγιο:

Δημοτικό τραγούδι, *Της Λένως του Μπότσαρη* (σελ. 190)
Διονύσιος Σολωμός, *Οι ελεύθεροι πολιορκημένοι* (σελ. 191)
Ανδρέας Κάλβος, *Ο φιλόπατρις* (σελ. 194)
Γαλιάντα Γρηγοριάδου-Σουρέλη, *Ο μικρός μπουρλοτιέρης* (σελ. 198)
Γιάννης Μακρυγιάννης, *[Είμαστε εις το «εμείς»]* (σελ. 202)
Νίκος Γκάτσος, *Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη* (σελ. 204)

Διαβάστε - Δείτε - Ακούστε - Επισκεφτείτε

Βαρελλιά Αγγελική, *Διονύσιος Σολωμός*, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 1998
Η Ιστορία της Επανάστασης, εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, 1995
Μεσολόγγι, Η Ιερή Πόλη του Γένους, περιοδικό *Γαϊόραμα*, τεύχος 34
Μυθιστορηματικές βιογραφίες, εκδ. Πατάκη:

Λάμπας Τάκης, *Αθανάσιος Διάκος - Ο ήρωας της Αλαμάνας*, 1999
Λάμπας Τάκης, *Ρήγας Βελεστινλής*, 1998
Λάμπας Τάκης, *Ο Θαλασσομάχος του Αιγαίου Λάμπρος Κατσώνης*, 2001
Λάμπας Τάκης, *Οι δυο πρίγκιπες, Αλέξανδρος και Δημήτριος Υψηλάντης*, 2001
Χρέος τιμής στο '21, εκδ. Ιστορικό Λαογραφικό Μουσείο Κορίνθου, 2001

Ελληνική Επανάσταση 1821, CD-ROM, MLS, εκδ. Παπασωτηρίου

Δημοτικά τραγούδια: *Τι έχουν τα δόλια τα βουνά, Η πολιορκία του Μεσολογίου, Μεσολόγγι, Του Κατσαντώνη, Το κλεφτόπουλο, Του Κίτσου η μάνα, Ο κλέφτης του Ολύμπου, Σαμαρίνα, Στις Μάνης τ' απάτητα βουνά, Η Βασιλική, Σαράντα παλικάρια, Κλέφτικη ζωή*

Ρήγας Φεραίος - Διονύσιος Σολωμός, σίχοι Ρήγας Φεραίος, Διονύσιος Σολωμός, μουσική Χορωδία Εμπορικής Τράπεζας, δίσκος «Ρήγας Φεραίος, 200 χρόνια από το θάνατό του - Διονύσιος Σολωμός, 200 χρόνια από τη γέννησή του»

Εθνικό Ιστορικό Μουσείο, Παλαιά Βουλή, Αθήνα
Μουσείο Ιστορίας και Τέχνης Μεσολογίου, Πλατεία Μπότσαρη, Μεσολόγγι
Μουσείο Σολωμού, Αρσενίου 1, Κέρκυρα